

פקודת המבצע והרעיון המרכזי

המורכבות של שדה הקרב ושל העיסוק הצבאי מחייבת הכשרה מקצועית צבאית שמטרתה יצירת שדרת מפקדים הבקיה בתחומי העשייה הצבאיים ומדברת בשפה מקצועית משותפת וברורה לכול

אין מקום לבלבול בין רעיון המפקד לרעיון המרכזי ולרעיון המבצעי, שכן שלושתם חד הם. על תוה"ד להגדיר מונח אחד לעניין הזה, להסבירו ולהטמיעו בשימוש באמצעות קורסי המפקדים - תגובה למאמרו של יהודה אלבק "עברית צה"לית שפה קשה", מערכות 415, נובמבר 2007

מאמרו של סא"ל אלבק¹ הוא חשוב, מאתגר ומעציב. חשיבותו נובעת מכך שהוא דן בתשתית הפעילות של המפקד ושל המטה - פקודת המבצע. האתגר מקורו בכך שאמירותיו ושאלותיו של סא"ל אלבק מחייבות תשובות נבונות ומכך שהן מחייבות אותנו - אנשי התו"ל והמדריכים בקורסים להכשרות המפקדים - לבחון את התוצרים שכתבו גורמי התורה ואת הדרכים להטמעתם בעשייה הצבאית. העצב נובע מכך שלמרות ההשקעה הרבה, כפי שכתב מחבר המאמר, בהטמעת התו"ל ובניסיון ליצור שפה משותפת באמצעות ההכשרות, הקורסים והאימונים השונים, לא מתבטא הדבר באופן שבו מנוסחים הדברים בפרקטיקה של העשייה הצבאית - הלחימה - ובפקודות המבצע כפי שהן נכתבות. הבעיה במקרה הזה אינה בכתוב בספרי תורת הלחימה אלא בהבנתו. ההבנה הזאת אינה תלויה רק בנמען אלא גם - ואולי בעיקר - באופן שבו נלמד ומוטמע הכתוב בספרים אצל קציני צה"ל. בכל אופן אנו חשים צורך להגיב בבמה הזאת על חלק מהדברים במאמר כדי להדגיש את הסוגיות העיקריות המופיעות בו ואת דעתנו עליהן.

אלבק מציע לנסח הגדרות חדשות "או לחדד את ההגדרות של מושגי התו"ל העוסקים בפקודת המבצע". הוא צודק במקצת מטענותיו, אך רוב ההגדרות שהוא מציע אינן חדשות במקרה הטוב ושגויות במקרה הפחות טוב. ישנן הגדרות רבות, אך נביא לדוגמה את הגדרת המשימה. על-פי אלבק ישנן שתי משימות: "המשימה

אל"ם יובל בזק
רמ"ח תו"ל, מפקדות,
בטיחות והדרכה בתוה"ד

סא"ל בעז זלמונוביץ
רע"ן תו"ל בסיסי בתוה"ד

הוא מסביר את המהות ואת הייעוד של כל פסקה ושל כל סעיף בפקודת המבצע ומי צריך לכתוב אותם וכיצד. כפי שמצביע על כך גם אלבק, יש לעשות כפי שמורה הספר. אם כן, רעיון המפקד הוא הרעיון המרכזי, הוא הרעיון המבצעי. עלינו, דהיינו על תוה"ד, להגדיר מונח אחד לעניין הזה, להסבירו ולהטמיעו בשימוש באמצעות קורסי המפקדים. כתיבת סעיף נפרד לרעיון המבצעי בפקודת המבצע גורמת לבלבול ולסרבול ומקשה על המפקדים כפי שניתן לראות במאמרו של אלבק, ולכן יש לבטלו ולהוציאו מההוראות ומהפורמטים לכתיבת פקודת מבצע שאינם לפי קביעת תוה"ד וזאת מהטעמים שפורטו וכפי שנובע מעקרון אחדות הפו"ש.¹⁴ עבודה על-פי התו"ל, הכשרה מתאימה ותרגולים רבים של כתיבת פקודות והבנתן, כמו בכל תחומי הצבא, יביאו לשיפור הנדרש וליכולת להפיק את המרב והחינוי מפקודות המבצע ומשאר תחומי העשייה של הצבא.

המוטלת ומשימת היחידה.² לא ברור כיצד מתבצעת ההפרדה שמציע מחבר המאמר בין המשימה שהטיל המפקד הממונה על מפקד היחידה לבין המשימה שהטיל המפקד על יחידתו. ישנו בלבול רב בהבחנה הזאת. קריאה נכונה של התורה נותנת את ההסבר הנכון:

"סעיף 'המשימה' ינוסח אישית על-ידי המפקד על-פי מה שמציע ולמד מסעיף 'שיטה' - כוחות ומשימות ו'שיטה כללי' בפקמ"ב הרמה הממונה ולאור סעיפי 'מטרה', 'משימה' ו'ידיעות' שם".³

כלומר, קיימת רק משימה אחת בו-זמנית. זהו עניין תפיסתי וממשי-פיזי, שכן אחרת לא ניתן לחשוב ולפעול. לכן את המשימה חייב לנסח המפקד באופן אישי - והוא בלבד - ואסור שהיא תהיה מועתקת ללא מחשבה מפקודת הרמה הממונה על-ידי אחד מאנשי המטה. טעות דומה קיימת בהגדרות שאלבק מציע לסעיף "מטרה" ולסעיפים אחרים בפקודת המבצע.

הרעיון המרכזי ואופן הבעתו בפקודת המבצע הם העניין החשוב בתוך מאמרו של אלבק. אלבק כותב שהרעיון המרכזי "מגדיר את התחבולה הנמצאת ביסוד השיטה".⁴ גם במקרה הזה אלבק טועה קצת אך מטעה יותר, אולם כאן הסיבה היא השוני הקיים בין הגדרות תוה"ד - המחייבות על-פי הפ"ע 1.105 את כלל צה"ל - כפי שהן מופיעות בעקד תורת הלחימה: עבודת המפקד והמטה, לבין הוראת זרוע היבשה המורה כיצד לכתוב את פקודת המבצע וכפי שהדבר נלמד בקורסי המפקדים השונים בצה"ל.

וכך מגדירה תורת צה"ל את הרעיון המרכזי (שנקרא באנגלית concept of operations או commander's concept):

"כינוי לרעיון שהוא העיקר והיסוד של כל דרך פעולה אפשרית או דרך הפעולה הנבחרת (דפ"ן) שהוגים לשם מילוי משימה מבצעית. הרעיון המבצעי מגדיר במושגים כלליים ובצורה ברורה ותמציתית את המאמץ העיקרי, את המאמץ (או המאמצים) המשני, את חלוקת הכוחות ביניהם ואת יעדי הביניים הנדרשים העיקריים, אם ישנם. הרעיון המרכזי הוא התגלמות התחבולה".⁵

הרעיון המרכזי הוא כינוי אחר לרעיון המבצעי, שכן האם בפקודת המבצע ישנם רעיונות שאינם מבצעיים? כינוי נוסף הוא "רעיון המפקד".⁶ השימוש בהם הוא חלופי, אך כנראה מבלבל. על-פי מסמכי זרוע היבשה, הכינוי "רעיון מבצעי" ניתן ל"התגלמות התחבולה בהפעלת הכוח" ובעצם "מה צריך לקרות או מה התנאים המבצעיים" שצריכים להיווצר כדי שתוכנית המפקד תצליח.⁷ כך גם מוצגים השיקולים העיקריים לרעיון המבצעי.⁸ אולם בחינה של ההגדרות מצביעה על כך שהם אותם השיקולים שמביא המפקד בתהליך הערכת המצב שלו ובבחירתו בדרך הפעולה הנבחרת (דפ"ן) - זו המתורגמת בפקודת המבצע לסעיף שיטה כללי. כלומר, בניגוד לדברי אלבק, סעיף הרעיון המרכזי לא הופרד מסעיף שיטה כללי,⁹ שכן חד הם, ולא ניתן להפרידם. בצבא ארה"ב ישנו כיום שימוש בפקודת המבצע בסעיף הרעיון המרכזי של המבצעים (concept of operations),¹⁰ אולם הוא החליף את סעיף השיטה כללי ואינו נוסף עליו.

הרעיון המרכזי, כאמור, מתואר בפקודת המבצע באמצעות סעיף שיטה כללי.¹¹ באמצעות שימוש נכון וכתובה רהוטה של פסקת השיטה נדרש המפקד להבהיר לעצמו ולפקודיו את אופן מימוש המשימה ואת התחבולה המגולמים ברעיון המרכזי שנבחר. סעיף הפסקה מאפשרים לו לעשות זאת ללא הבהרה נוספת, כביכול, באמצעות סעיף נפרד ומנותק של הרעיון המבצעי.¹² עניין היוצר סיבוך נוסף של תיאור התוכנית ושל מה שנדרש מהמפקד ומהכפופים לו.

המאמר מצביע על בעיה רחבה יותר בצה"ל מאשר אופן הכתיבה של פקודת מבצע, שכן הפורמט של הפקמ"ב או של פק"לים אחרים - טובים ככל שיהיו - אינו תחליף להכשרה.¹³ המורכבות של שדה הקרב ושל העיסוק הצבאי מחייבת הכשרה מקצועית צבאית שמטרתה יצירת שדרת מפקדים הבקיה בתחומי העשייה הצבאיים ומדברת בשפה מקצועית משותפת וברורה לכול. הפיכת התיאוריה והכתוב בתורה הצבאית לטכניקות, לתרגולים ולנהלים בכל הדרגים - כולל בדרג הנמוך - היא ללא ספק דבר מורכב הדורש הכשרה והטמעה באמצעות אימונים רבים, ולא די בקריאת הגדרות שטחיות ובפורמטים.

לסיכום: דבריו של אלבק, כפי שהופיעו במאמר, חשובים וראויים שייכתבו ויופיעו, שכן הם מבטאים תופעות שהתגלו במלחמת לבנון השנייה. בעקבות המלחמה קיבלה הכשרת הקצוע בצה"ל תנופה רבה: נקבעה הכשרה אחידה בתכניה לכלל הקצינים בהתאם לדרג; מתקיימים קורסים שלא היו לפני המלחמה, דוגמת קורס פו"ם כללי וקורס מתקדם לדרג הבכיר, חודשו קורסי המח"טים ומפקדי האוגדות ועוד. עבודה רבה עושים גורמי התורה וההדרכה בצבא כדי להסדיר את עקרונות הפיקוד והשליטה - ובמיוחד את אחדותם - בדרגים השונים וכדי להשלים את ספרות התו"ל החסרה. ספרי התו"ל של צה"ל נכתבים על בסיס עקרונות צבאיים אוניברסליים ועל בסיס ידע שנלמד במלחמות העולם ועל בשרו של צה"ל. הם נועדו לתרום לעשייה הצבאית ולא לשיבושה. הספר "עבודת המפקד והמטה" מכיל בתוכו את תהליך התכנון ואת הפורמטים המחייבים ומפרט בהרחבה את פקודת המבצע. הספר שימושי, בהיר ומכיל דוגמות לרוב.

הערות

1. יהודה אלבק, "עברית צה"לית שפה קשה", **מערכות** 415, נובמבר 2007, עמ' 60-63.
2. שם, עמ' 63.
3. אג"ם תוה"ד, **תורת הלחימה - עבודת המפקד והמטה**, 1993, מסמך פנימי בצה"ל, עמ' 66.
4. **אלבק**, עמ' 63.
5. **מילון למונחי צה"ל**, 1998, מסמך פנימי בצה"ל, עמ' 588.
6. **שם**.
7. מפקדת זרוע היבשה, **פנקס עזר למפקדת חטיבה בלחימה**, פברואר 2007 (טייטה), מסמך פנימי בצה"ל, עמ' 17.
8. מפקדת זרוע היבשה, **פנקס עזר למפקד**, דצמבר 2004, מסמך פנימי בצה"ל, עמ' 89, 93.
9. **אלבק**, עמ' 61.
10. **FM 5-0 Army Planning and Orders Production**, 2005.
11. **תורת הלחימה - עבודת המפקד והמטה**, עמ' 67, מסמך פנימי בצה"ל.
12. **פנקס עזר למפקד**, עמ' 96.
13. הכשרה: חלק מאימונו של חייל שבו הוא רוכש ידע, הבנה ומיומנות החסרים לו וההכרחיים למילוי נאות של כל המטלות הצפויות לו.
14. עקרון אחדות הפו"ש שקובע שאחידות המושגים (המונחים ומשמעותם הבסיסית), העקרונות, התהליכים הבסיסיים והפורמטים העיקריים היא תנאי לעיצוב יעיל של תוצרי החשיבה וההחלטה ולהבטחת השפעתם הנדרשת בכל הדרגים על אף השוני בנסיבות, בתפיסות ובביטוי הקונקרטי של המושגים. ראו: אמ"ץ-תוה"ד, תורה בסיסית מטכ"לית - פיקוד ושליטה, אוקטובר 2006, מסמך פנימי בצה"ל, עמ' 17-18.